

Κριτικές προσεγγίσεις στη Λογοτεχνία

Προετοιμάζοντας το αφιέρωμα Κριτικές προσεγγίσεις στη Λογοτεχνία, στο επίκεντρο του προβληματισμού μας θέσαμε την ανάγκη οι μαθητές και οι μαθήτριές μας να αποκτήσουν επίγνωση του τι σημαίνει να διαβάζουν κείμενα (λογοτεχνικά κείμενα, αλλά και τραγούδια, ταινίες, διαφημίσεις, εικόνες κ.λπ) με τρόπο κριτικό· αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι δεν μας ενδιέφερε ταυτόχρονα πώς κάτι τέτοιο θα συμβεί χωρίς οι μαθητές και οι μαθήτριες να σταματήσουν να βιώνουν την απόλαυση που προσφέρει η ενεργοποίηση του συναισθήματος της τέρψης στη διάρκεια της αναγνωστικής περιπέτειας. Κατά συνέπεια, αυτό που είχαμε κατά νου είναι μια δυναμική προσέγγιση της ανάγνωσης κατά την οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες εμπλέκονται προσωπικά με το κείμενο κατά την ενεργό διαδικασία νοηματοδότησής του, ενθαρρύνονται να δίνουν σημασία στη διαδικασία κατασκευής του νοήματος, καθίστανται ικανοί να δουν ότι τα κείμενα δεν είναι αντανakλάσεις της πραγματικότητας, αλλά εκδοχές της πραγματικότητας· ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά προσδιορισμένες κοινωνικές κατασκευές.

Κινούμαστε στο πλαίσιο της κριτικής παιδαγωγικής, η οποία υποστηρίζει ότι η μάθηση είναι στην ουσία μια κοινωνική πρακτική άμεσα συναρτημένη με αξίες και ιδεολογίες. Διαβάζω σε ένα παρόμοιο πλαίσιο σημαίνει ότι διακρίνω τι κρύβεται ‘κάτω από τις γραμμές’ και αμφισβητώ· σημαίνει ότι έχω, ή ότι αποκτώ, επίγνωση της αναγνωστικής διαδικασίας και αναπτύσσω αντιστάσεις, έτσι ώστε να μην χειραγωγούμαι από αυτό που διαβάζω. Σημαίνει επίσης ότι διαβάζοντας, μαθαίνω να νοηματοδοτώ την καθημερινή μου ζωή και τις εμπειρίες μου, μπορώ να εκφράζω τη γνώμη μου και ενθαρρύνομαι να εμπλέκομαι σε περιστάσεις πολιτισμικής και κοινωνικής κριτικής, χρησιμοποιώντας τις γνώσεις που απέκτησα στο σχολείο και στην καθημερινή μου ζωή. Γι’ αυτό το λόγο και τα κείμενα που απαρτίζουν το αφιέρωμα στις Κριτικές προσεγγίσεις στη Λογοτεχνία, τα περισσότερα από τα οποία αποτελούν εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, αναφέρονται στην ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικού υλικού για την καλλιέργεια κριτικού και οπτικού γραμματισμού σχετικά με ζητήματα φύλου, πολιτισμικής ταυτότητας, θρησκείας, εξωτερικής εμφάνισης. Ποιος ο στόχος των συγκεκριμένων παρεμβάσεων; Τα ποικίλα κείμενα χρησιμοποιούνται ως μέσον δημιουργίας ενός χώρου κριτικών συζητήσεων που υπερβαίνουν στο στενό πλαίσιο της τάξης για να περιλάβουν το ιδεολογικό, πολιτισμικό και ιστορικό πλαίσιο του κόσμου στον οποίο ζούμε. Εξίσου σημαντική θεωρούμε, όμως, και τη συμβολή του σχολείου στη διαμόρφωση αυτόνομα σκεπτόμενων ατόμων διαμέσου του διαλόγου. Έτσι, στο συγκεκριμένο αφιέρωμα συμπεριλάβαμε και μία έρευνα η οποία, βασιζόμενη στην υλοποίηση φιλοσοφικών διαλόγων από παιδιά δημοτικού σχολείου, έρχεται να μας δείξει ότι κάνω φιλοσοφία με τα παιδιά, σημαίνει τα εφοδιάζω με τα εργαλεία εκείνα που θα τα βοηθήσουν να στοχάζονται και να συμμετέχουν ενεργητικά και κριτικά στην αναζήτηση της σημασίας.

Σε κάθε περίπτωση, αυτό στο οποίο στοχεύουμε είναι να μοιραστούμε ιδέες και πρακτικές χάρη στις οποίες οι μαθητές και οι μαθήτριες θα καταφέρουν να υιοθετήσουν μια ενεργητική στάση απέναντι στα κείμενα, θέτοντας ερωτήματα σε αυτά. Τα άρθρα που φιλοξενούνται στο αφιέρωμα είναι :

- Συζητώντας για ‘το κομμάτι που λείπει’ και την ολοκλήρωση: φιλοσοφικές συζητήσεις στο σχολείο με τη βοήθεια της λογοτεχνίας, των Ουρανία Μαρία Βεντίστα & Μαρίτα Παπαρούση
- Προσεγγίζοντας τις ανδρικές ταυτότητες στη Λογοτεχνία της Α΄ Λυκείου: Μια εφαρμογή κριτικού γραμματισμού στον Μπίλλυ Έλλιοτ, του Παναγιώτη Ιωαννίδη
- Διδακτική αξιοποίηση του graphic novel «Persepolis» για την ανάπτυξη κριτικού γραμματισμού σε μαθητές της Α΄ Λυκείου στο μάθημα της Αγγλικής γλώσσας, της Βασιλικής Καραϊσκού
- Η Διδακτική αξιοποίηση της αναγνωστικής και κριτικής θεωρίας στο πλαίσιο της προσέγγισης έμφυλων ρόλων και ταυτοτήτων στη Λογοτεχνία, της Ελευθερίας Μαχαιρά
- Η κριτική θεωρία και η διδασκαλία της λογοτεχνίας: συνδυάζοντας αναγνωστικές και κριτικές προσεγγίσεις, της Μαρίτας Παπαρούση

Εκτός από τα πέντε παραπάνω κείμενα, στο παρόν τεύχος φιλοξενείται και το ανεξάρτητο του αφιερώματος άρθρο της κ. Άννας Αφεντουλίδου με τίτλο «Η Χιονάτη και οι επτά νάνοι»: μεταμοντέρνοι πειραματισμοί πάνω στο κλασικό παραμύθι από τον Τζάνι Ροντάρι και τον Ευγένιο Τριβιζά».

Μαρίτα Παπαρούση,
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας